

Title	Da verden med et blev todimensional : at lære dansk over Zoom set fra lærerens perspektiv
Author(s)	Schultz, Lauritz Korfix
Citation	外国語教育のフロンティア. 4 p.167-p.181
Issue Date	2021-03-30
oaire:version	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/79369
rights	
Note	

Osaka University Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

Osaka University

Da verden med et blev todimensional

– at lære dansk over Zoom set fra lærerens perspektiv

Educational Practice Report about teaching Danish as a foreign language
online from a teacher's perspective

SCHULTZ, Lauritz Korfix

Abstract

Which role should digitalisation play in education? This is an urgent question that every teacher is asking in times of global lockdowns. In this Educational Practice Report, pros and cons of teaching Danish as a foreign language online from a teacher's perspective are outlined. In particular, the paper will discuss how Zoom can be used as a pedagogical and educational tool rather than merely a pragmatic tool. One of the main difficulties in teaching a foreign language through Zoom appears with pronunciation exercises. Online teaching strongly limits and challenges body language and eye contact, which are essential aspects of how we understand language. On the other hand, however, online teaching with Zoom affords a temporal and spatial independence. The 'Breakout rooms' function likewise presents an advantage by creating a learning space in which students can work independently or in groups according to their individual level. Effective online teaching furthermore necessitates clear and concise assignment instructions and that one thoroughly considers the possibilities for students to be actively engaged in their work. Lastly, Zoom can function as an efficient tool to give individual feedback to students' written assignments.

Keywords: Online education, Teaching Danish as a foreign language online

1. Indledning

I mit arbejde som gymnasielærer i Danmark har jeg gennem årene flittigt tænkt digitale læremidler ind i undervisningen. På min teoretiske og praktiske pædagogiske efteruddannelse som gymnasielærer, der i Danmark er kendt som pædagogikum, undersøgte jeg eksempelvis, hvordan podcasts produceret af lærer og studerende kan styrke den faglige progression. Men guderne skal vide, at jeg undervejs har været og er forbeholden over for den øgede digitalisering, hvis skyggesider mange, særligt i skoleverdenen i Danmark, i alt for lang tid har været blind for. En tankegang i dansk uddannelsespolitik har i høj grad fokuseret på, at man skal følge med den digitale udvikling. Den diskurs er præget af, at vi alligevel ikke kan gøre noget ved digitaliseringen,

så vi ligeså godt kan bruge dens positive sider, som der uden betænkningstid også er mange af. Samtidig er det ofte hævdet, at de unge er digital indfødte og ved, hvad de gør, når de nu er vokset op med en smartphone i hånden. Men i den diskurs er det også udtalt implicit og ufrivilligt, at digitaliseringen har magt over mennesket. Som den digitale ekspert Camilla Mehlsen påpeger: ”I det 21. århundrede har vi haft en tendens til at kalde børn og unge digitalt indfødte. I det begreb ligger der, at de mestrer de digitale teknologier, og at de taler det digitale sprog som indfødte, mens voksne – forældre, lærere og pædagoger – er immigranter, der altid vil tale det digitale sprog med accent. Den modsætning mellem digitale indfødte og digitale immigranter har været dybt skadelig, fordi vi har troet, at hvis man er vokset op med de digitale medier, er man en ekspert, der bedre kan forstå, hvordan man navigerer på sociale medier og i det hele taget, hvordan man arbejder med det digitale. Det passer ikke. Vi kan se, at børn og unge på rigtig mange punkter ikke er specielt kompetente, selvom de bruger rigtig meget tid på de digitale medier.”¹⁾

En anden og mere kritisk moddiskurs spørger klogt, hvorfor og hvordan digitaliseringen skal bruges, og hvilke negative konsekvenser den har²⁾. Den førstnævnte diskurs, hvor digitaliseringen ses som et shinkansen-tog man skal hoppe på, før det er for sent, ses blandt konkret praktiseret i den måde, skoler indkøber elektroniske undervisningsmaterialer på. Mange politikere og skoler, der hver dag beskæftiger sig med uddannelse i Danmark, har i iveren efter at ville digitalisere for at digitalisere desværre ofte ignoreret, hvor meget netop digitaliseringen piber i hængslerne, hvor mange distraktioner og forstyrrelser digital undervisning kan afstedkomme, hvor urytmisk et åndedræt det kan give undervisningen – og konsekvenserne har vi kun set begyndelsen på. Sat på spidsen lever danske elever og studerende i en (uddannelses)verden, hvor e-bøger er mere almindelige end fysiske bøger, hvor kommunikation gennem chatfunktioner på skolens intranet snarere er normen end god gammeldags øjenkontakt. Jeg anerkender fuldt ud, at digitaliseringen også bibringer mange positive elementer ind i samfundet, men i en uddannelsessammenhæng vækker dens fylde bekymring, for man skal ikke have åbnet mange bøger om pædagogik og læring, før man ved, at så snart nærværet og evnen til at koncentrere sig går tabt, ser det ilde ud for muligheden for indlæring. En ting er, hvilken rolle det digitale spiller i klasselokalet. En anden ting er hvordan det digitale i form af onlineundervisning uden betænkningstid og tvungent blev normalen med coronapandemiens komme. Argumenterne, der hylder onlineundervisning, er imidlertid tilpasset individualiseringens og det tempoopskruede samfunds behov: Undervisningen matcher netop *dig* i *din* travle hverdag, hvor fleksibilitet, lethed, individuelle behov og minimal transporttid er glitrende buzzwords. Jeg vil imidlertid argumentere for, at ønsket efter individualiseringens fleksibilitet, der ligger indlejret i de positive argumenter for onlineundervisning, er misforstået i en læringskontekst, fordi de studerendes tilegnelse og fortolkning af det faglige stoffet svækkes,

når indlæringen ikke knytter sig til et fysisk sted. Det er netop også i alle de momenter før, under og efter undervisningen finder sted: pauserne i kantinen, i toget på vej til campus, i bussen på vej hjem, eller under den uformelle samtale over det faglige stof efter timen i samværet med andre studerende, at læringen aktiveres i en fortolkningsproces og fæstnes.

Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på, at det nye og ukendte, der umiddelbart kan true den analoge undervisning, gradvist skal udforskes og implementeres. Da jeg arbejdede med digitale læremidler på min pædagogiske efteruddannelse, så jeg nærmere på forskning, der fortæller, at digitale læremidler med fordel kan bruges i undervisningen, så længe de 1) ikke står alene og 2) er stramt stilladseret af læreren (Ågård 2018). Digitale læremidler skal virke som et bevidst tilvalg og i samspil med den analoge undervisning bestående af bøger, kridt, tavle, papir og skriveredskaber, som en lærer fortsat bør have som faste redskaber i den pædagogiske værktøjskasse.

Hvad har nu alt dette med et japansk universitet at gøre? Jo, planen var, at jeg skulle undervise japanske studerende i dansk *på* universitetet i Osaka, men verden blev med et todimensional, da coronapandemien lammede flytrafikken. Jeg kunne ikke rejse til Japan! Det betød, at jeg i forandringens hast begyndte at undervise online hjemmefra Danmark, mens de studerende sad i Japan. At undervise online uden brug af analoge værktøjer og uden et undervisningslokale til at udgøre manege, var således selvklart ikke i mine umiddelbare didaktiske overvejelser, dels fordi jeg ikke kunne forudse coronapandemiens indvirkning på flytrafikken og indrejserestriktionerne, og dels fordi digitale læremidler kun skal bruges, hvis de har en didaktisk hensigt, og ikke blot er en tvingende nødvendighed. Det gav anledning til bekymring – ville de studerendes læringsudbytte blive ringere, når undervisningen ikke foregik i et klasselokale, men udelukkende online? Og var bekymringen berettiget? Hvad vidste jeg i det hele taget om japanske universitetsstuderendes digitale vaner?

Selv om undervisningspraksissen skulle omlægges, og undervisningen i et klasselokale blev sat på hold i hele forårssemestret 2020, var kernen i mit arbejde fortsat det samme, som det hele tiden havde været: At facilitere et læringsrum, der ville skabe rammen for, at de studerende kunne blive så dygtige som muligt til at tale og skrive dansk, samt at give dem et nuanceret, kritisk og mangefacetteret indtryk af mit hjemland, Danmark. Situationen fjernede ikke desto mindre en masse analoge muligheder fra den didaktiske palet. Det krævede også, udover at tage hensyn til to skolekulturers møde, helt nye farver på paletten. Hvis jeg skal formulere mig en kende højstemt og i et andet semantisk skema end kunstmalerens, vil jeg sige, at undervisning i et klasselokale er som et klassisk orkester. Læreren er dirigenten, hvis vitale rolle det er at få musikerne, de studerende, til at

præstere deres ypperste. Musikerne spiller på hver deres måde med hver deres udtryk og kan skifte intensitet og tempo. Nogle instrumenter er bærende, andre titter svagt frem til overfladen enkelte gange i løbet af et stykke, men har ikke af den grund ringere betydning. Gennem hele stykket må dirigenten være uhyre opmærksom på sine musikere, få det bedste frem i dem; dirigere violinerne, have et øje på janitserne, og samtidig kunne forudse, hvordan de næste takter skal instrueres. Onlineundervisningens debutkoncert føltes imidlertid som at dirigere sit orkester uden nodeark, med hørevern på og bind for øjnene. Fluks flås hørevern og bindet for øjnene af, dernæst lægges alle kræfter i at hitte ud af, hvor nodearket er blevet af. Indtil man finder ud af, at det i virkeligheden ikke kun handler om at vende tilbage til sine gamle måder at dirigere på. Der skal også læres et nyt nodesystem. Der skal dirigeres anderledes for at få orkestret til at lyde godt. På baggrund af mine erfaringer og iagttagelser med og ved onlineundervisning, vil jeg, set fra min side af katederet, hjemmekontoret eller dirigentpodiet om du vil, tillade mig at reflektere med løsen over, hvorfor det kan være en udfordring at få orkestrene til at spille så godt som muligt, men også hvorfor kommunikationskanalen Zoom, der danner scenen for det virtuelle læringsmiljø, ikke bare skal ses som et praktisk, men også kan bruges som et pædagogisk værktøj, hvis undervisningens kvalitet ikke skal dale i niveau (Stenalt og Jensen, 2008).

2. Kropssprog, samtaler uden krop og øjenkontakt i en digital tid

Over programmet Zoom, der også har været flittigt brugt i skoler og på arbejdspladser i Danmark under coronakrisen, har jeg undervist omtrent 60 japanske danskstuderende på i alt seks hold spredt ud på alle fire årgange. Der er ingen tvivl om, at der er klare begrænsninger ved at undervise i dansk som fremmedsprog på Zoom. Det er langt nemmere at arbejde fokuseret med udtaletræning, når man sidder og/eller står overfor hinanden i et undervisningslokale, end når man taler sammen på Zoom. Udtaletræningen bliver udfordret, fordi taleturene er mere statiske og træge. Små indskydelser, anerkendelser og korrektioner, som (faglige) samtaler er rige på, forsvinder lettere. Når en deltager taler på Zoom, skærer programmet nemlig smålyde fra andre deltagere væk for at kunne fokusere på den talendes lyde, så alt andet bliver lukket ude. Det vil sige, at anerkendende udråbsord samt kommentarer, der støtter og retter på den studerendes udtale, bliver besværliggjort, fordi de ofte er af lavere lydstyrke.

Bryder jeg ind i den studerendes taleur og retter udtale og prosodi (intonation og betoning), føles taleudvekslingen derfor unaturlig tung. Det ville forholde sig anderledes, hvis samtalen var foregået i et klasselokale, hvor lærerens korrektion af udtale (fx korrektion af vokallyde) og anerkendende udråbsord ikke nødvendigvis stopper den studerendes taleur. En samtale er blandt andet opbygget af udråbsord og tilkendegivelser med små ord der viser, at den anden part i

samtalen, i dette tilfælde en lærer, lytter og forstår, hvad der bliver sagt. I undervisningen viser jeg eksempelvis med ytringer som ”mm”, ”ja, det er rigtigt”, ”nemlig” og ”præcis” at jeg lytter, forstår, og i undervisningssituationen giver den studerende og de andre studerende en fornemmelse for, om den studerende er på rette vej. Det er en del af anerkendelsens og sprogundervisningens dna. Disse små tilkendegivelser er således langt sværere på Zoom.

Zooms udvælgelse af, hvem der har taleturen, er også problematisk. Hvis der i nærheden af en deltagers mikrofon sker noget uventet med kraftig lydstyrke, det kunne være lyde fra et kæledyr i hjemmet eller larm fra en fabrik, vil det trumfe den rigtige talendes tur, fordi Zoom straks vurderer, at disse irrelevante lyde er af kraftigere styrke end den talendes og dermed fejlagtigt anses for det, de andre deltagere har interesse i at lytte på. Det skaber også nogle distraherende elementer, hvor privatsfæren bliver lukket ind i det virtuelle undervisningsrum. De fleste tager det med et smil, men der er ingen tvivl om, at grænsen mellem uddannelsesliv og privatliv delvist udviskes. Det siges ofte, at teknologi kan effektivisere, muliggøre og øge den kreative evne, og at det er en opgave, uddannelsesinstitutioner skal løfte. I dette tilfælde kan man sige, at Zoom rigtignok muliggør undervisning på tværs af fysiske afstande, men at det, netop også på grund af den fysiske distance, besværliggør kommunikationen i undervisningen.

Lad mig på anden vis forklare, hvorfor kommunikationen, der er så vital i en undervisningssituation, er udfordret online: At undervise online, ja, bare at tale sammen online, kræver en væsentlig grad af tillid til, at programmet man kommunikerer gennem, indfanger de lyde, vi kalder sprog. Ligesom det kræver tillid til, at de opfattede lyde bliver sendt ud i den anden parts højttalere, og at det bliver opfattet som en meddelelse, der repræsenterer forestillinger om virkeligheden, nemlig sprog. Det lyder banalt og indlysende, at sproget skal nå frem til modtageren, men ofte kan der være tvivl. Kom meddelelsen overhovedet frem? Og hvis den gjorde, kom den da frem med den rette timing? En lunefuld internetforbindelse kan nemlig forårsage forsinkelse af stemmen på millisekunder, der gør taleturene og sætningernes budskaber abrupte og usammenhængende. Ofte besværliggør det muligheden for en flydende, faglig samtale. Forsinkelse på lyden af stemmen er heller ikke befordrende, når man træner udtale på dansk, hvor det er altafgørende, at den studerende kan se lærerens mundbevægelser og artikulation i det øjeblik, lyden rammer øret, ellers bliver perceptionen usikker. Det kan give grå hår, når man fornemmer, at der er et tredje element i Zoom- rummet, som skaber en meddelelsesforskydende situation, og som gør det sværere at give feedback på udtalen. Den tyske sociolog Hartmut Rosa peger i sin seneste bog, *Det ukontrollerbare*, på, hvilken frustration det fremkalder, når mennesket oplever teknologi, der ikke vil lystre: ”At det skiftende ukontrollerbare ikke har noget at gøre med resonans, men derimod har potentiale til at ødelægge den og fremkalde endda monstrøse erfaringer af fremmedgørelse,

ved alle, der arbejder med en tablet eller PC'er. Igen og igen sker der ting, som vi ikke forstår, og som synes *ulogiske og umotiverede*, ting kan modsætte sig på en måde, som vi dårligt kan opfatte som andet end nærmest nederdrægtig (...) Der kan ligge en forklaring i, at computerens skiftende karakter undergraver vores selvvirksomhed. Vi føler os i den grad afmægtige, hvad der per definition udelukker resonans" (Rosa 2020: 44). Rosas fokus er ikke uddannelse, men derimod blandt andet hvordan moderne mennesker forsøger at optimere og måle alt, mens de i virkeligheden længes efter det, der ikke kan kontrolleres. Alligevel er refleksionen central i forhold til undervisning. Fremmedgørelse og afmægtighed bidrager ikke til, at læreren og de studerende kan fokusere på selvvirksomheden og dermed indlæringen. Disse tekniske udfordringer kan nok betegnes som Zooms børnesygdomme, der forhåbentlig kureres efterhånden som brugerne giver feedback på programmet.

Når de verbale indskydelser bliver besværliggjort, som jeg ellers ynder at bruge for at motivere de studerende i et fysisk klasselokale, kompenserer jeg på anden vis ved hjælp af nonverbale tilkendegivelser i form af forstærket mimik og gestik. Det kommer til udtryk ved, at jeg nikker kraftigere, når den studerende er på rette vej. Zoom ændrer med andre ord lærerens kropssprog. I begyndelsen af semestret under en time kiggede jeg pludselig på, hvordan mine hænder overkompenserede med voldsommere bevægelser, mens jeg var ved at forklare noget, indtil det gik op for mig, at de studerende ikke kunne se mine hænder. Synsvinklen har således sine begrænsninger, fordi kameraet, der sidder indbygget på de fleste moderne computere, filmer ansigtet og det øverste af skuldrene, hvad man med filmfaglig terminologi ville kalde halvnær billedbeskæring. Det interessante ved billedbeskæringen bliver i denne sammenhæng dét, beskæringen *ikke* viser. Kameraet er således udvidende om, at hele kroppens udfoldelse er af vigtig betydning i det fysiske klasselokale. Bevidst brugt positivt kropssprog kan signalere åbenhed og kan tilskynde til, at den studerende bevarer lysten og motivationen til at lære, i dette tilfælde et fremmedsprog. Derudover kodes og fortolkes budskaber i sætninger gennem den talendes kropssprog (Alrø et al., 2016), men dette går tabt, når man ikke kan se hele den talendes kropssprog. Derfor kan man sige, at meget af gestikken bliver usynlig, når man kommunikerer online, og dermed bliver selve ordenes budskaber sendt afsted med svagere styrke. Samtalerne på Zoom bliver således uden krop. Vigtigheden af gestikken glimrer for alvor i dets fravær, når kroppen ikke er tilstede i samtalen. Jeg er ikke den første til at pege på, at samtaler uden krop kan svække evnen til at opfatte budskaberne i ytringerne. Således forklarer også psykologiprofessoren Søren Kyllingsbæk i en interview fra Københavns Universitets nyhedsportal, at ikke kun ordene i en samtale er vigtige. Det er også "vores gestik, mimik, kropsholdning og de mange andre ting, vi gør, når vi taler sammen, og som vi hele tiden bevidst eller ubevidst opfatter og afkoder. Timing er

helt afgørende her, for alt sker på millisekunder. Kobler du det, vi siger, med alle de processer, kan du se, at vi så at sige begynder at svinge i takt. Vores kropssprog og vores verbale sprog forstærker og understøtter hinanden, og det gør, at vi kognitivt bedre forstår, hvad vi siger til hinanden.”³⁾

Også øjenkontakten er udfordret på Zoom. Kigger man på billedet af de studerende på sin egen skærm under en samtale, ser de studerende det som om, at man ikke kigger på dem, men et andet sted hen – øjenkontakten mangler. Og kigger man ind i kameraet, så de fornemmer øjenkontakt, er det en udfordring at holde styr på, hvem man taler til og det kræver også, at den studerende kigger ind i sit webcam og hvordan ved man så, at man har øjenkontakt, når man ikke kigger på hinanden? Søren Kyllingsbæk nævner også, at øjenkontakt er problematisk i det førnævnte interview: ”Vi afkoder rigtig meget i vores øjenkontakt, og den er svær at fange, fordi vi kigger på skærmen og ikke direkte ind i kameraet. Samtidig er der ofte en forsinkelse på internetforbindelsen. Det tilsammen gør, at der kommer et stort træk på vores opmærksomhedsressourcer, fordi vi har sværere ved at afkode de nonverbale og ubevidste signaler, vi er vant til at kunne. Dét er med til at gøre os trætte.”⁴⁾

Der er også forsket i det betydningsfulde ved, at læreren bevæger sig naturligt i undervisningsrummet, og hvordan lærerens kropssprog kan skabe tryghed og engagement hos de studerende (Berg 2018). Det er således vigtigt, at læreren i et klasselokale ikke bare står oppe ved tavlen og taler *til* eleverne, da det skaber en distance. Læreren skaber snarere nærvær ved at tale *med* de studerende i faglige samtaler. Læreren kan med fordel holde korte oplæg og tale med hele klassen i et af lokalets sider eller bagerst i klasselokalet. Det giver en fornemmelse af dynamik i undervisningen og viser de studerende, at læreren også undervejs improviserer og taler *med* de studerende ligesom han eller hun anser dem som ligeværdige og ikke i et autoritativt magtforhold, hvor han eller hun står oppe ved tavlen og docerer, hvorefter de studerende død og pine skal skrive ned, hvad læreren siger. Denne lærerens dynamiske bevægelighed i undervisningsrummet samt samtalen *med* de studerende, er jeg stor fortalere for. Ligesom jeg også mener, at bevægelse og læring går hånd i hånd. I en verden uden coronapandemiens begrænsninger ville jeg i højere grad tænke bevægelse ind i undervisningen ved fx at få de studerende til at holde oplæg stående ved en planche, der hænger på en væg i rummet, hvor grupper af studerende fungerer som kritiske opponentgrupper og faglige medspillere, der stiller spørgsmål og bevæger sig rundt til de forskellige fremlæggende grupper. Undervisning i et klasselokale muliggør også en inddragelse af fysiske ting, der i deres materialitet giver mulighed for at hænge læringen op på noget, der taler til andre sanser. Onlineundervisning fjerner således mange af de muligheder, der er for at arbejde med scenen, som undervisningen udspiller sig på: Indretningen i klasselokalet, bevægelserne og den fysiske proces, der alle er frugtbare ingredienser bliver umuliggjort, når man kun kan have

undervisning over Zoom. Det har ikke noget med selve programmet Zoom at gøre. Det skyldes snarere, at læreren og de studerende ikke befinder sig i samme fysiske rum. Det interessante er i denne sammenhæng, at den fysiske afstand, der af mange tilhængere af digitaliseringen opleves som en fordel, også i høj grad er en begrænsning. Onlineundervisningen forandrer ganske enkelt rumfornemmelsen i undervisningen, fordi en lærer og 20 studerende befinder sig i 21 forskellige fysiske rum. Man kan argumentere for, at et nyt rum bliver skabt. I virkeligheden er mødet og forbindelsen mellem læreren og de studerende på Zoom således et forestillet og fiktivt rum, der kræver, at alle de involverede tror på, at man befinder sig i et fælles læringsrum og for en tid glemmer det manglende fysiske rum, det tabte klasseværelse. På Zoom bliver kontakten reduceret i den forstand, at deltagernes fremtræden i det fiktive undervisningsrum optræder gennem en skærm repræsenteret ved hundredetusinder af pixels, der tilsammen repræsenterer ansigter og baggrunde med vægge, reoler eller gardiner. Det træder frem og opfattes i en medieret virkelighed. Det skaber dels en distance, dels en ny virkelighed. Det ændrer betydningen af ordet tilstedeværelse, gør nærværet mere blasert og svarer til, at man, i stedet for at have været på stadion, har set en sportsbegivenhed hjemme i stuen på fjernsynet. Kampen er set og oplevet, ligesom mange andre har set og oplevet kampen på deres skærme i deres stuer. Man kan tale med om kampen næste dag over frokosten. Men man har ikke rigtig været der, hvor undervisningen udspillede sig og fået den fysiske oplevelse, som sanseindtrykkene ville have givet; duften fra græsplænen, osen fra hotdogboden, lydtrykket fra tribunerne – sanseindtryk, der får os til at huske.

Lad os i det følgende se på nogle af de muligheder, onlineundervisningen kaster af sig. Undervisningens rækkevidde kender med den teknologiske udvikling ikke til geografiske eller tidlige grænser. Det kræver blot en computer, tablet eller smartphone samt en internetforbindelse. Zoom er et ganske enkelt og brugervenligt program. Hvis man er vant til at bruge it, vil det teknisk ikke volde problemer. Der er få funktioner, og de er meget intuitive at bruge. Zoom som undervisningsplatform giver bestemt nogle muligheder, man kan udnytte it-didaktisk. Funktionen *Breakout Room* har den fordel, at de studerende kan inddeles i mindre grupper. Efter at have præsenteret dagens program, eller efter at have gennemgået dagens faglige stof i det store, fælles rum, kan jeg sende de studerende ud i mindre virtuelle rum, hvor de kan arbejde med den opgave, de har fået stillet. Opgavernes indhold vender jeg tilbage til. Når undervisningen foregår online, er det meget vigtigt, at de studerende er fuldkommen klar over, hvilken opgave de skal løse.⁹⁾ Derfor har jeg både forklaret opgaven mundtligt, samt skrevet korte stikord til opgavens krav i chatfunktionen. Jeg kan som vært for samtalen bestemme størrelsen på grupperne. Jeg kan også bestemme, om grupperne skal inddeles tilfældigt, ligesom jeg kan bestemme sammensætningen

af grupperne. Jeg har brugt funktionerne alt efter, hvad der gav bedst mening på det pågældende hold. På nogle af holdene har det været mig magtpåliggende at arbejde med faste arbejdsgrupper, hvor de studerende har trænet samtaler på dansk. De faste grupper blev lavet sammen med en af de japanske lærere, der kender de studerende i forvejen. De faste arbejdsgrupper havde det sigte at øge kontinuiteten, trygheden og trivslen. Men når der er tale om små samtaleøvelser i ti minutter som et intermezzo, har jeg blandt andet kunnet lave tilfældige grupper. I grupperummene har jeg ladet de studerende arbejde på forskellige måder. De har skullet interviewe hinanden på dansk om deres rutiner i hverdagen, de har skullet arbejde sammen om grammatiske opgaver, de har øvet dansk udtale, ligesom de har skullet forberede og holde oplæg om dansk musik, design, malerier, traditioner, betydningsfulde personer og fortidige og aktuelle samfundsforhold. Opgaverne er både stillet med lav og høj lærerstyring. For det meste stiller jeg konkrete krav til indholdet, emnet og omfanget, men sommetider kan de studerende selv vælge et emne om Danmark, som optager dem. Arbejdsmåden, tempoet og evnen til at samarbejde varierer fra gruppe til gruppe, ligesom det gør i et klasselokale. Nogle grupper er vældig kommunikative og bruger mig meget i deres faglige udvikling. Andre er mere tilbageholdende, afventende og generte. Fælles for opgaverne er, at de er af elevaktiverende karakter. Når den planlagte tid i grupperummet er gået, kan jeg med et enkelt klik opløse rummene, hvorefter de studerende får en besked om, at rummet lukker inden for kort tid. Tilbage i det store, fælles rum kan de studerende præsentere, hvad de har arbejdet med for de andre studerende, og på den måde igen træne det mundtlige aspekt af danskfaget. Grupperummene på Zoom er fordelagtige, fordi det i mindre rum med færre studerende giver mulighed for at tale mere dansk i en tryk ramme, som man også kender det fra gruppearbejdet i et fysisk klasselokale. Man kan tale om det gunstige ved, at de studerende, når de er i en tilegnelsesproces af stoffet, aktivt skal arbejde med stoffet; det er nemlig kun når stoffet fortolkes, at der opnås en faglig progression (Salmon 2013: 5). Flere studerende har således i løbet af semestret givet udtryk for, at de turde tale mere dansk, når de var i små grupper, frem for at skulle tale dansk, når hele holdet var virtuelt til stede i det fælles rum. Derudover har rummene også den fordel, at der ganske enkelt er mere taletid til den enkelte studerende. Grupperummene er også gode, fordi man dermed undgår at udsætte de studerende for en længere forelæsning, som indbyder til højere grad af passivitet. En fordel er også, at samtalerne på dansk om et givent emne automatisk har forskellige niveauer i hvert grupperum alt efter, hvor de studerende befinder sig rent fagligt. Det betyder derfor, at grupperummene er et godt værktøj til at undervisningsdifferentiere.

Set fra et lærerperspektiv er ulempen ved grupperummene den manglende fornemmelse for, hvilke drejninger samtalerne mellem de studerende tager, og hvordan de glider. I et klasselokale

har jeg normalvis en bedre fornemmelse for indholdet af de studerendes samtaler, selv om gruppen ikke får min udelte opmærksomhed. Går en gruppe i stå eller møder udfordringer, er det ofte meget synligt i et klasselokale. Stilstanden kan sommetider kræve et fagligt skub fra underviseren, så de(n) studerende kommer videre. Jeg bruger adverbiet *sommetider*, fordi jeg også er opmærksom på, at læring gerne må være en frustrerende og ensom proces, der ikke nødvendigvis altid kræver lærerens retningsanvisning. Mange har måske en opfattelse af, at en lærer er et menneske, der taler meget – og det er i mange tilfælde sikkert heller ikke forkert. Men spørger du mig, er den vigtigste egenskab som lærer at lytte. Det kan måske virke overraskende, men lytter man ikke, er det umuligt at vurdere, *hvornår* den studerende har brug for hjælp, og *hvordan* den studerende har brug for hjælp. Det betyder, at *timing* og *måden* man sparrer med den studerende på, kommer under pres, når undervisningen foregår online. Det er nemlig langt sværere at lytte til et virtuelt klasserums stemmer, fordi man som underviser ufuldkommen er fuldkommen til stede i det ene grupperum med en gruppe studerende og dermed samtidig fuldkommen fraværende i de andre grupperum. Det svarer i virkeligheden til, at man skal gå ind i et nyt klasselokale, hver gang man skal hjælpe den næste gruppe, hvor energien bruges på at finde ud af, hvor den studerende og gruppen er, i stedet for sporens tregts at kunne hjælpe, støtte og sparre. Det betyder, at det bliver sværere at svæve ind og ud af faglige samtaler og støtte dér, hvor det er nødvendigt, som jeg ellers insisterer på at gøre i et klasselokale. En funktion, der har afhjulpet en smule på dette problem, er, når en studerende kan ”kalde” på værten for Zoom-mødet (i praksis underviseren) – det fungerer som en virtuel håndsoprækning der indikerer, at den studerende har brug for hjælp. Så snart jeg ser, at en studerende kalder på mig, kan jeg klikke mig ind i det rum, hvor den studerende befinder sig.

En vigtig erfaring ved onlineundervisning er, at det ikke altid giver mening at forsøge at få undervisningen over Zoom til at mime undervisning i et klasselokale, selv om jeg ofte har taget mig selv i netop at få undervisningen online til at ligne den analoge variant. Det er dog ikke det samme som at sige, at de undervisningssekvenser, der ofte er vellykkede i et klasselokale, også kan fungere online. Eksempelvis kan grupperummene som nævnt give fordel ved, at de studerende kan arbejde i mindre grupper, som de også kan i et klasselokale. Ofte har vi i undervisningen talt om et ord eller en sætning på dansk, som jeg skriver i chatten, ligesom jeg ville skrive det på tavlen i et klasselokale. Jeg har også ladet de studerende skrive i chatten, som jeg også ville lade dem skrive på tavlen i et klasselokale. Det er vigtigt, de studerende føler, at deres forslag, ideer og produktioner bliver taget alvorligt, og at deres bidrag bliver synlige for de andre studerende, som det gør, når det står på en tavle i et undervisningslokale eller i en chatfunktion på Zoom. Jeg har også brugt chatfunktionen med fordel og mere dybdegående på et hold med studerende fra 3. og

4. årgang, hvor fokus er på det danske skriftsprog. I forårssemestret begyndte vi hver time med, at de studerende skulle producere små sætninger på dansk. Hver gang havde vi et fagligt fokus. Det var eksempelvis nye adjektiver, de skulle inkorporere i deres danske skriftsprog. De studerende arbejdede i denne undervisningssekvens individuelt og fik hele tiden feedback på deres grammatik og sprog, eftersom jeg rettede deres sætninger og sendte dem tilbage i private beskeder til dem gennem chatfunktionen. De private chatbeskeder på Zoom er ækvivalenten til den individuelle mundtlige feedback i klasseværelset, der er så vigtig for, at den studerende udvikler sig fagligt. Slutteligt samlede vi sekvensen op ved, at de fælles skulle tale på japansk om, hvilke fejl de havde lavet, og hvad den rigtige måde at gøre det på var. Det havde dels det sigte, at det skal være i orden at tale om sine fejl, så de studerende tør tage chancer for på den måde at blive bedre til dansk og dels at det er vigtigt at tale om og reflektere over, hvilke fejl man laver på dansk, så man fremover ikke laver de samme fejl. Samtidig var tanken, at de studerende får indblik i hinandens skriftlige arbejder på dansk og derigennem lærer, at alle laver fejl, når de lærer et nyt sprog og er i en tilegnelsesproces af ordenes funktion i en sætning. Den tilegnelse af det danske sprog stiller store krav til den studerende – den japanske sætningsopbygning er markant anderledes end den danske, men det ændrer ikke på, at de studerende går opgaverne med imponerende iver og mod, og størstedelen når langt. Til hver time på skriveholdet skulle de studerende producere en mindre tekst på dansk om et emne. De skulle blandt andet skrive om en seværdighed i Osaka, om kulturforskelle mellem Japan og Danmark og om en reklame fra Tivoli i København. It-didaktisk var det interessante ved disse opgaver, at undervisningen i dansk skrivning fik to spor: Et mundtligt og skriftligt spor, hvor vi talte om det skrevne og arbejdede med små skriftlige øvelser. Som opstart på øvelsen inddelte jeg de studerende i mindre grupperum på Zoom, hvor de to og to skulle igangsætte en idefase til deres skrivning. Det gjorde jeg ud fra den hensigt, at det ofte kan være svært at komme i gang med at skrive, men hvis man først taler om det, man vil skrive, kommer ideerne som regel lettere. Jeg kunne besøge de studerende i deres grupperum og deltage i ideprocessen, hvilket fungerede bedre, end hvis hele holdet havde været samlet under ideudviklingen. Derudover havde skriveundervisningen et andet spor, hvor kommunikationen mellem læreren og den studerende foregik via mail og bestod i skriftlig feedback på de studerendes skriftlige produktioner. I en coronafri tid ville jeg, for at styrke den studerendes skriftlige dansk, have afsat tid til at kunne følge feedbacken op mundtligt i klasselokalet og bedt de studerende om at stille mig spørgsmål til feedbacken, så de på den måde kunne arbejde med deres skriftlige dansk, men ikke desto mindre mener jeg, at denne undervisning fungerer ganske fint online.

3. Inden og efter undervisningen

Vi ved fra den danske forskning, at man motiveres af at lære, når man trives.⁶⁾ Og for at trives kræver det, at man omgås andre studerende, som man har det godt sammen med. Onlineundervisningen fritager de studerende mange af de muligheder, der er for at socialisere. Fraværet af studerende på campus, der som sted og arena normalvis binder de studerende sammen, er forsvundet for en tid. Det stiller høje krav til de studerende og sætter fællesskabet på prøve. Det betyder også, at der skal tages initiativ til det sociale på en helt anden måde, end hvis man mødte op på campus hver dag. Som kompensation har jeg lavet forskellige tjek-ind-øvelser. Det kunne være, at de studerende skal fortælle, hvad de har spist til morgenmad, hvad de har lavet i weekenden, eller hvad der ligger på deres skrivebord lige nu, ligesom de har skullet præsentere deres yndlingssang på japansk, som de har skullet fortælle de andre om på dansk. Men det sociale, der kitter de studerende sammen som en gruppe, forsvinder i en vis udstrækning i undervisningen på Zoom. Her tænker jeg eksempelvis på tiden inden undervisningen begynder, på frokostpausen, hvor man kan tale sammen, på ekskursionen, hvor der er plads til at være sammen eller på de muligheder, der er i et fysisk klasselokale for at spørge sidemanden om noget, man ikke har forstået. Det er dog muligt at indarbejde faste rutiner over Zoom for at øge trygheden, som jeg normalvis ville gøre i en coronafri undervisning i et klasselokale. Ligesom det er vigtigt, at de studerende taler så meget dansk som muligt, som grupperummene som vist eksempelvis kan være et redskab til, er det også vigtigt, at de studerende hører så meget dansk som muligt. Derfor har jeg som optakt til timen ofte indlæst den tekst, som vi skal arbejde med. Det gør ikke bare undervisningen uafhængig af sted, men også af tid. Jeg har stillet forskellige opgaver til den oplæste tekst, inden timen begynder. De studerende skal øve på udtalen ved at læse den højt for sig selv, som de gentager i timen, hvor de skal læse højt for hinanden. Jeg har også lavet videoer eller lydfiler til nogle af holdene, som jeg har sendt til de studerende. I disse gennemgås det faglige stof, som de studerende kan se inden timen, hvilket har den fordel, at det faglige fastholdes, og at den studerendes i eget tempo kan spole frem og tilbage. På den måde kan vi udnytte tiden bedre, når vi så mødes på Zoom. Inden timen begynder, indkalder jeg de studerende ved at sende et unikt link til deres mail, som de klikker sig ind på. Typisk sender jeg linket ud 10 minutter før timen begynder. Det giver mulighed for, at nogle studerende logger på, inden timen starter, og det har været en god mulighed for at tale med de studerende om ikke-faglige ting, som dog alligevel har haft et fagligt sigte. Ved at tale om dagligdagsting på dansk, fx om mad eller vejret, har de studerende trænet at tale dansk uden måske at have lagt mærke til det. De 10 minutter jeg uformelt har afsat til løs snak inden timen begynder, lyder måske ikke af meget, men jeg tror, de fleste lærere vil kunne nikke genkendende til, at hvis man giver opmærksomhed og ved en lille smule om den studerende, så har man sat en krog i relationen, hvilket er frugtbart

i en indlæringsproces. En meget vigtig forudsætning for vellykket indlæring er nemlig relationen mellem underviseren og den studerende. Det har været en bevidst handling, at jeg har villet tale med de studerende inden timen begyndte, ligesom jeg villet have gjort, hvis vi havde gennemført undervisningen i et lokale på campus. Men relationsarbejdet er uden tvivl lettere i den fysiske virkelighed. Interessant i den sammenhæng er det nemlig, at det ofte er materialet og ikke læreren, der er den afgørende motivationsfaktor, når der undervises online (Jessen, 2013). Der er således ingen tvivl om, at relationsarbejdet mellem underviser og den studerende er mere i fokus, når undervisningen foregår på campus.

4. Afsluttende bemærkninger

Der er ingen tvivl om, at den nye virkelighed, som coronakrisen har afstedkommet, stiller krav til lærerens planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisningen. Jeg har brugt mindst ligeså meget tid på at forberede mig til timerne på Zoom, som hvis undervisningen var foregået i et klasselokale. Endvidere er jeg overbevist om, at de studerendes læringsudbytte ville have været bedre, hvis undervisningen var foregået på campus. Jeg har ikke undervist netop japanske danskstuderende før, så mit sammenligningsgrundlag er min undervisning som dansklærer i Danmark, men sikkert er det, at jeg ofte har set begrænsninger ved at undervise online, hvad dette essay vidner om. Vigtige elementer, der sikrer god undervisning, og som glimrer ved deres fravær ved onlineundervisning, når der undervises online, er nærvær, bevægelse og læring gennem flere sanser. Det digitale må gerne spille en rolle i undervisningen, men det må ikke stå alene. For mange af de ting, man kan med Zoom, mener jeg også man kan i et klasselokale, bare bedre, mere ægte og fintfølede. I afgrænsningens navn har jeg valgt ikke at fokusere nærmere på de studerendes erfaringer med onlineundervisning. Det ville ellers bestemt have været relevant at inddrage deres oplevelser og holdninger, for der er heller ingen tvivl om, at onlineundervisningen har stillet særdeles høje og nye krav til de studerende. De har skullet vænne sig til at lære et fremmedsprog på en helt ny måde – og det har de klaret på imponerende vis. Jeg er fuld af beundring over deres energi, seriøsitet og deres villighed til at ville lære dansk under så anormale omstændigheder. Det må kræve langt mere energi at kunne holde motivationen i ave og modet oppe, når en pandemi fratager de studerendes hverdag på campus. Glædeligt er det dog, at den almindelige hverdag delvist er vendt tilbage i efterårssemestret 2020. Det er alt andet end lige en fordel at kunne bruge digitale læremidler, når det har klare didaktiske hensigter fremfor at undervise online, fordi det er et onde.

Noter

- 1) Interview med digital ekspert Camilla Mehlsen på undervisningsforlaget Alineas samling blivklog.dk
<https://www.blivklog.dk/drop-myten-om-de-digitale-indfodte-og-skrue-op-for-digital-dannelse/>
- 2) Et par kritiske bøger, der taler imod den øgede digitalisering i al deres forskellighed, er Imran Rashids bog
Sluk og Jesper Balslevs *Kritik af den digitale fornuft*.
- 3) https://nyheder.ku.dk/alle_nyheder/2020/05/er-du-ogsaa-traet-af-zoom/
- 4) Ibid.
- 5) <https://gyldendalgrundskole.gu.dk/brochurer-og-kataloger/interview-med-helle-mathiasen/?page=6>
- 6) <https://www.eva.dk/ungdomsuddannelse/trivsel-er-forudsætning-fagligt-udbytte-derfor-er-trivsel-ogsaa-skolernes-ansvar>

Referencer

Alrø, Helle

2016 Samtaleanalyse – i hverdagen og videnskaben, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Berg, Mathias Sune

2018 Kroppens betydning for lærerens lederskab. Ph.d.-afhandling, København: Københavns Universitet.

Hougaard-Andersen, Birthe

2016 Stemme og kropssprog i lærerrollen, Frederiksberg: Frydenlund.

Hvid Stenalt, Maria og Wirenfelt Jensen, Tine

2008 Hvad er et godt virtuelt læringsmiljø? Betydningen af klimaet i det medierede læringsrum p.10-15
I: Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift nr. 5 2008.

Jessen, Claus

2013 De virtuelle læringsrums topologi. I: Mona MONA - Matematik- Og Naturfagsdidaktik, (4). p.7-19. København: Københavns Universitet.

Rosa, Hartmut

2020 Det ukontrollerbare, Frederiksberg: Eksistensen.

Salmon, Gilly

2002 E-tivities: The key to active online learning, London: Kogan Page.

Internet

Böttcher, Thomas

2020 Studerende mistede motivationen under corona. <https://www.magisterbladet.dk/magasinet/2020/magisterbladet-nr-5-2020/studerende-mistede-motivationen-under-corona> Hentet d. 27. september 2020.

Honoré, Stine

2018 Drop myten om de digitale indfødte, og skru op for digital dannelse. Interview på Alineas artikelside blivklog.dk <https://www.blivklog.dk/drop-myten-om-de-digitale-indfodte-og-skrue-op-for-digital-dannelse/> Hentet d. 9. oktober 2020.

Nipper, Troels

- 2020 Er du også træt af Zoom? https://nyheder.ku.dk/alle_nyheder/2020/05/er-du-ogsaa-traet-af-zoom/
Hentet d. 7. september 2020.

Sørensen, Julie

- 2020 Professor i læring og digitale medier: ”Betingelserne for en diskussion med 28 elever er en udfordring”. Gyldendal Uddannelse: <https://gyldendalgrundskole.gu.dk/brochurer-og-kataloger/interview-med-helle-mathiasen/> Hentet d. 15. september 2020.

Ågård, Dorte

- 2018 Destruktiv digitalisering. Kronik i Weekendavisen, <https://www.weekendavisen.dk/2018-32/samfund/destruktiv-digitalisering> Hentet d. 5. oktober 2020.